

УДК 316.344.7

© Світлана Ципко
© Христина Кріслата
(Чернівці)**«НОВІ МАРГІНАЛЬНІ ГРУПИ» У СОЦІАЛЬНІЙ СТРУКТУРІ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ**

У статті розглядається соціологічний підхід до вивчення феномену «нових маргінальних груп», виникнення яких стало наслідком масштабних змін у соціальному, політичному та економічному житті українського суспільства після розпаду СРСР. Також аналізується типологія «нових маргіналів», окреслюються методологічні засади їх вивчення та соціальні перспективи.

Ключові поняття: соціальна структура суспільства, маргінальність, «нові маргінальні групи», «постспеціалісти», «нові агенти».

Актуальність. Соціологічний аналіз суспільства як соціальної системи доводить, що багато подій, які, здавалося б, стосуються лише індивіда, насправді віддзеркалюють набагато ширші проблеми, які, в свою чергу, пов'язані з вивченням його соціальної структури, динамікою її розвитку. Сьогодні дослідження цих питань у вітчизняній науці набуває якісно нових характеристик, що зумовлено рядом факторів, серед яких найбільш важливою об'єктивною обставиною є перехідний стан українського суспільства. Сутність суспільного життя визначається взаємодією соціальних спільнот та груп, зіткненням їхніх інтересів, з'ясування місця кожної з них в ієрархії суспільства. Тому основним елементом пізнання будь-якого конкретного суспільства є пізнання його соціальної структури. Адже без глибокого розуміння її суті та тенденцій розвитку, інформації про те, які групи виграють або програють від соціальних реформ, як представники різних соціальних груп ставляться до соціальних змін та перетворень, неможливо ефективно управляти суспільними процесами, здійснювати економічну, соціальну та культурну політику. Тип соціальної структури, що складається сьогодні в Україні, визначить подальший хід розвитку українського суспільства, стане головним регулятором його соціальної динаміки.

Формування сучасної соціальної структури українського суспільства починається в 90-х роках ХХ століття, коли Україна, як самостійна держава, після розпаду СРСР вступила в стадію пошуку нових форм соціальної організації і ціннісних орієнтацій життєдіяльності. Політичні та економічні реформи в Україні призвели до значних змін у сутнісних характеристиках соціальної структури, дали поштовх появі нових структурних елементів. В особливо важкому становищі опинилися спеціалісти, які в недавньому минулому мали достатньо високий соціальний статус та активну життєву позицію, але у зв'язку з переважно низхідною соціальною мобільністю (безробіття, міграція тощо) були змушені шукати інше місце в соціально-професійній структурі суспільства. Зазвичай вони перекваліфікуються і займають менш престижні посади, або розпочинають власну справу з метою одержання прибутку. З огляду на тривалість перехідного періоду, значна частина дорослого населення країни опиняється у подібній ситуації і в наші дні. Саме такі групи населення називають «новими маргіналами». Слід відзначити, що наявність нових маргінальних груп – відмінна риса соціальної структури переважної більшості пострадянських країн. Але і сьогодні залишаються малодослідженими механізми їх статусно-рольової та соціогрупової ідентифікації, а також стан та перспективи громадянської активності.

Мета роботи: проаналізувати основні теоретичні засади вивчення нових маргінальних груп у соціальній структурі суспільства, що трансформується. Означена мета передбачає вирішення таких завдань: 1) уточнення змісту та сфери використання ключових понять;

б) характеристика передумов виникнення і формування нових маргінальних груп; в) аналіз типології «нових маргіналів».

Ступінь дослідження. Значний внесок у вивчення соціальної структури суспільства перехідного, транзитивного типу зроблено Є.Головахою, Н.Паніною, О.Кущенко, В.Хмелько, О.Симончук, Н.Коваліско, В.Пилипенко та іншими українськими соціологами. Засади соціологічного аналізу маргінальності сформовані роботами Р.Парка, Е.Стоунквіста, Е.Хюза, Дж.Манчіні, Т.Шибутані, які досліджували широке коло проблем, а саме: маргінальність як результат культурного конфлікту, взаємозв'язок маргінальності з соціальною мобільністю, психологічні особливості та соціалізація маргінальних особистостей, соціальна ізоляція маргінальних груп тощо. Аналізу різних аспектів феномену маргінальності в суспільстві, що трансформується, присвячено роботи М.Шульги, С.Макеєва, І.Прибиткової, Н.Толстих, В.Онкієнко, Т.Кузьменко, Н.Акопян, Л.Кемалової, З.Голенкової та ін. Особливу увагу привертають роботи російського соціолога І.Попової, в яких розглянуто теоретичні та прикладні аспекти дослідження нових маргінальних груп в сучасному суспільстві.

Виклад матеріалу. Поняття та концепції маргінальності в ХХ столітті активно розроблялися представниками різних наук, але й сьогодні дослідники вказують на існування низки проблем, пов'язаних з вивченням цього явища. А саме: у практиці використання самого терміна існує кілька підходів (у соціології, соціальній психології, культурології, політології, економіці тощо); в процесі змістовного уточнення сформувалось декілька значень, пов'язаних із різними типами маргінальності; нечіткість, невизначеність терміну створює складнощі як для теоретичного аналізу явища маргінальності, так і для його операціоналізації в процесі проведення емпіричних досліджень. Тому нерідко цей термін називають «соціологічною загадкою», а його пояснення та використання у значній мірі залежить від проблематики дослідження.

Категорію «маргінальна особистість» ввів у науковий обіг американський дослідник Р.Парк у роботі «Людська міграція та маргінальна особистість» (1928 р.) для позначення культурного статусу та соціально-психологічних наслідків труднощів адаптації мігрантів до урбанізаційних процесів. На думку вченого, головне, що визначає природу маргінальної людини – почуття моральної дихотомії, коли старі звички відкинуті, а нові ще не сформовані. Послідовник Р.Парка, Е.Стоунквіст у роботі «Маргінальна людина» (1937 р.) здійснив аналіз маргінала з соціально-психологічних позицій. Саме в США сформувався науковий підхід, за якого акцентується увага на культурному конфлікті, що виникає при переході з однієї соціальної спільноти до іншої, як чиннику формування маргінального типу особистості.

У західноєвропейській соціології акцент робиться на дослідженні структурної (соціальної) маргінальності. Як правило, об'єктом дослідження тут стають соціально-ізольовані групи в структурі суспільства. Тобто, вивчається та частина населення, яка позбавлена громадянських прав або доступу до засобів виробництва, що призводить до пролонгації бідності та люмпенізації.

В СРСР науковці розглядали маргінальність як характеристику капіталістичних країн. Традиційно маргінальними вважалися соціальні групи, які брали недостатню участь в соціально-культурній, економічній, ідеологічній сферах життєдіяльності, не виконували суспільних функцій, існували на нелегітимні засоби чи соціальні видатки [2, с.113]. Тому тривалий час домінуючою була тенденція звуженого тлумачення терміну «маргінал» як декласованого чи навіть злочинного елемента. За такого підходу з поля зору дослідників випадають цілі групи населення, які не є представниками «соціального дна», проте перебувають у маргінальному стані в сучасному суспільстві, – «нові маргінали». В наш час маргінальність все частіше розглядається в контексті соціальних змін, як вияв відносин соціально-поляризованого суспільства та супутня складова стратифікаційних процесів за умов суспільних трансформацій, а не лише як наслідок етнокультурного конфлікту [9, с.279-280].

Сьогодні сформувалось декілька підходів до інтерпретації маргінальності, на основі яких найчастіше виділяють культурну маргінальність, маргінальність соціальної ролі та структурну маргінальність [1; 2; 4; 5; 7; 15]. Культурна маргінальність відноситься до процесів крос-культурних контактів і асиміляції. В основі цього типу маргінальності – взаємодія систем цінностей різних культур, до яких включений індивід, а результатом стає двозначність, невизначеність його статусу й ролі. Маргінальність соціальної ролі виникає у разі невдачі при спробі віднесення до референтної групи, а також при виконанні соціальної ролі, яка знаходиться між двома близькими («розташованими поруч») ролями; членства в групах, які вважаються маргінальними за визначенням (деякі професійні групи), а також деякі соціальні групи, що знаходяться на узбіччі соціального життя (наприклад, цигани, безхатченки та ін.) Структурна маргінальність – результат політичної, соціальної та економічної нерівності. Сюди, для прикладу, зараховують групи людей, які не мають виборчих прав або поставлені в невідгдане соціальне становище. Структурну маргінальність характеризують дві різні позиції індивіда чи соціальної групи у соціальній структурі суспільства. Це або примежова позиція між структурними елементами, або найнижча в соціальній ієрархії. У структурній маргінальності виділяють маргінальність-перехідність та маргінальність-периферійність [2, с. 112].

Маргінальність, яка трактується як перехідність – це стан на межі, що виникає в процесі переходу індивіда із одного соціального статусу до іншого. Обов'язково зазначається, що це не просто перехід, а стан незавершеності даного переходу, перебування на межі двох статусів. При цьому індивід залишається повноправним елементом соціальних відносин. Маргінальність-перехідність може виникати як наслідок процесів соціальної мобільності, що не пов'язані зі структурними змінами в суспільстві, а також при переході від усталеної соціальної структури суспільства до нової. Маргінальність-периферійність характеризує перебування на найнижчій позиції в соціальній ієрархії чи за межами (на межі) функціонального центру поліструктурної системи соціальних зв'язків. Периферійна маргінальність передбачає втрату соціальних зв'язків. Для таких елементів в соціології застосовують поняття «андерклас», «соціальне дно» «аутсайтери» та ін. [14; 17; 21].

В сучасній соціології утверджується трактування маргінальності як ознаки, якісної характеристики стану соціальної структури будь-якого суспільства. Зазвичай під даним поняттям розуміють стійкі соціальні явища, що виникають на межі взаємодії різноманітних культур, соціальних спільностей, структур, в результаті яких певна частина соціальних суб'єктів опиняється за їх межами. Наслідком такого процесу є формування маргінальних соціальних груп [14, с.68].

Закономірним є те, що на різних етапах розвитку держави та суспільства кількісні та структурні характеристики маргінальних груп населення варіюються (чисельність маргіналів росте в умовах зміни державного ладу, типу економічної системи, кон'юнктури ринку, переорієнтації виробництва, масової міграції тощо). Дослідники виділяють декілька історичних періодів розвитку українського суспільства, які характеризуються збільшенням кількості маргінальних груп в соціальній структурі [11, с.276].

Перший такий період – період побудови радянського суспільства, що тривав від 1922 року до початку 80-х років ХХ ст. На цьому етапі в результаті кардинальних змін, які відбулися в народному господарстві, посилюються процеси міграції та урбанізації. Примітно, що такого типу зміни (наприклад, переселення сільських жителів у місто), як правило, не супроводжувалися створенням відповідної соціальної інфраструктури, що викликало певні проблеми і призводило до зростання числа маргіналів [6, с.114]. Другий період починається з кінця 80-х і триває до початку 90-х рр. ХХ ст. На цьому етапі економіка країни характеризувалася як нестабільна, руйнувалися політичні, соціальні та духовні зв'язки. Крім того, в короткі терміни деформувалася система цінностей, котра функціонувала досить тривалий час. У цей період відбувається розпад СРСР, в результаті якого виникає криза ідентичності, що призводить до зростання темпів маргіналізації. Третій період – середина і кінець 90-х рр. ХХ ст. Один з найскладніших періодів у житті

українського соціуму, що характеризується руйнуванням соціальних зв'язків і традиційних соціальних інститутів, низькими темпами модернізації у сфері економіки, політики і, водночас, надзвичайно високими темпами майнової поляризації та зубожіння населення. Четвертий – новітній період, що характеризується поглибленням процесів майнового розшарування людей, високим рівнем безробіття, невизначеністю перспектив розвитку суспільства та високим рівнем корумпованості [6, с.115].

Дослідники зазначають, що особливістю маргіналізації в українському суспільстві є поява поряд з «традиційними» маргіналами, тобто переважно люмпен-пролетарями, характерними рисами яких були повна десоціалізація, ідентифікація зі злочинним світом, відсутність освіти та професійної кваліфікації, низький рівень соціальних очікувань, нових маргінальних груп. До цієї категорії належать особи, стрімко витіснені з виробничого процесу, але одночасно – з високим рівнем загальної та професійної підготовки, завищеними соціальними очікуваннями, високою політичною активністю та здатністю формулювати свої прагнення в ідеологічній формі [9, с.283].

До нових маргінальних груп відносять соціально-професійні групи, які зазнають значних, інтенсивних, масштабних змін свого соціального положення, що зумовлено зовнішніми, соціально-економічними і політичними умовами, які кардинально і безповоротно змінилися. Основним чинником виникнення та поповнення таких груп є низхідна соціальна мобільність людей та груп, які поступово втрачають свої позиції в соціальній структурі суспільства [5, с.14]. «Нові маргінали» є достатньо складним, неоднорідним соціогруповим утворенням, в якому виділяють декілька підгруп, а саме: «постспеціалісти», «нові агенти» та «вимушені мігранти» [15, с.68].

«Постспеціалісти» – одна з найбільших та найрізноманітніша за складом група. До неї належать фахівці різних галузей економіки, що втратили в сучасній ситуації соціальну перспективу і вимушені змінювати свій соціально-професійний статус. Їх поява викликана структурними змінами в економіці і кризою її окремих галузей, регіональними диспропорціями економічного розвитку, змінами в професійно-кваліфікаційній структурі економічно активного та зайнятого населення. Соціальними наслідками таких процесів є ускладнення структури безробіття, розвиток неформального сектору зайнятості, депрофесіоналізація і декваліфікація [2, с.121-122]. Це групи населення, які найбільшою мірою підлягають звільненню, не мають перспектив працевлаштування у відповідності зі своєю спеціальністю, перепідготовка яких пов'язана з втратою рівня кваліфікації, професії. «Постспеціалісти» – умовна назва, дана група сформована в умовах колишньої соціально-економічної системи і в результаті її руйнування змушена переживати найбільш драматичні зміни. Загальними характеристиками цієї групи є достатньо високий, досягнутий багато в чому в минулому, соціально-професійний статус, рівень освіти і спеціальної підготовки. Водночас вони не є затребуваними як спеціалісти у нових умовах, наслідком цього існує невідповідність низького рівня матеріального становища досить високому соціальному статусу та відсутність можливостей змінити такий стан справ. Серед «постспеціалістів» виокремлюють наступні категорії:

1) регіонально-поселенська група – працівники малих і середніх міст з монопромисловістю, робітники «депресивних» регіонів;

2) професійно-галузева група – працівники конкретних галузей (машинобудування, легкої, харчової), професій і спеціальностей (інженерно-технічні працівники), на яких відсутній попит у сучасних економічних умовах;

3) бюджетна група – працівники бюджетних галузей науки, освіти, армії, що реформуються [15, с.69].

Таким чином, до групи «постспеціалістів» зараховують працівників, які втратили роботу, посаду, статус, привілеї, засоби для виживання після розпаду СРСР, зміни типу економічної системи та кон'юнктури ринку. Основні ресурси, які мають вирішальне значення для сприятливої зміни їхнього положення, – це освіта, досвід роботи, кваліфікація, інколи – вік.

Наступна група, яку умовно відносять до «нових маргіналів», – «нові агенти». Сюди входять підприємці малого бізнесу, самозайняте населення – це більш однорідна група, що володіє всіма ознаками нового соціального прошарку. Основні критерії маргінальності на цьому рівні – несформованість, перехідний стан всього соціального прошарку в процесі його становлення, відсутність сприятливого зовнішнього середовища для розвитку і функціонування підприємництва, існування на межі між «світлом» і «тінню», легальним і тіньовим сектором в системі економічних відносин [2, с.123]. Їхнє становище істотно відрізняється від становища групи «постспеціалістів». Більшість з них оптимістично оцінюють свої потенційні можливості у плані самореалізації. Назва «нові агенти» також умовна і має на меті виділити їх як групу з принципово новою соціальною роллю щодо колишньої соціально-економічної системи і соціальної структури, як рушійної сили у формуванні системи нових соціально-економічних відносин. Якщо, спираючись на думки експертів, виділяти щось загальне, що може стати критерієм визначення маргінальних груп всередині самого прошарку дрібних підприємців, то це – особливий психологічний тип особистості, або орієнтація на заняття таким специфічним видом діяльності, як підприємництво. І тут можна виокремити два типи «нових агентів»: підприємець «за своєю природою» і підприємець, змушений до цього обставинами («випадковий»). На перший погляд, до маргінального прошарку можемо зарахувати лише другий тип – «підприємець мимоволі». Тобто це людина, яка ніколи не стала б займатися підприємництвом, яку влаштовує посада робітника і режим роботи на великому підприємстві, яка цілком була б задоволена статусом «білого» або «синього комірців», але через ситуацію в економічній сфері та в державі загалом, змушена займатися підприємницькою діяльністю, не маючи до цього ані внутрішніх спонукань, ні достатніх умінь, знань та навичок [2, с.129].

Як особливу маргінальну групу виділяють «вимушених мігрантів». Сюди відносять біженців і переселенців з інших регіонів держави та з країн «близького зарубіжжя». Особливості становища цієї групи пов'язані з тим, що вона об'єктивно потрапляє в ситуацію множинної маргінальності, зумовленої необхідністю адаптації до нового середовища після зміни місця проживання. Також положення «вимушеного мігранта» ускладнюється цілим рядом факторів. Серед зовнішніх чинників можна виділити неприйняття своєю батьківщиною і неможливість жити на колишній території. Вимушені переселенці потрапляють у складну чиновницько-бюрократичну гру (проблеми з отриманням статусу, позики, житла, роботи). Мабуть, одна з найбільших проблем для вимушених переселенців – використання їхнього важкого становища у корисливих цілях. Серед внутрішніх факторів виділяють проблеми, пов'язані з душевним дискомфортом людини, відчуттям різкого поділу на «своїх» і «чужих» та безумовне зарахування себе до останніх [15, с.70].

Проблема виокремлення та типології нових маргінальних груп ще достатньо нова для української соціології, вона тісно переплетена з проблематикою дослідження соціальної мобільності, класової стратифікації тощо. На нашу думку, ефективність вивчення функціонування цих груп та їх соціальної перспективи у значній мірі залежить від врахування в прикладних дослідженнях наступних аспектів: критеріїв маргінальності, ступеня та можливості її подолання.

Серед основних критеріїв маргінальності дослідники (Р.Парк, Е.Стонквіст та ін.) виділяють стан, пов'язаний з періодом переходу (переміщення), який сприймається як криза. Значимість ситуації переходу, зміни соціального статусу визначається тривалістю в часі та глибиною трансформації соціального середовища. Другий критерій – невизначеність соціального становища, виключність (або неповна включеність) в соціальні структури та групи. Цей критерій реалізується через вивчення труднощів у самоідентифікації індивідів/груп при спробі самовіднесення до загальноновизнаних, «нормативних» соціальних об'єднань. Третій критерій, на який вказували Р.Мертон, Т.Шибутані та ін. – статусна неузгодженість, яка констатує протиріччя в статусних позиціях, знаходить відображення в

соціально-психологічній інтерпретації несумісності домагань індивідів і референтної групи (груп), до членства в яких вони прагнуть.

Ступінь маргінальності – важлива складова у вивченні соціально-професійної маргінальності (Манчіні) і визначається, перш за все, характеристиками маргінальної ситуації, серед яких виділяють об'єктивні (створені зовнішніми обставинами, неможливість змінити) та суб'єктивні (самооцінка рівня вимушеності чи добровільності існуючого стану, соціальна дистанційованість, пониження чи підвищення професійного статусу, перевага песимізму чи оптимізму в оцінці власних перспектив).

Проблема подолання маргінальності орієнтує на вивчення фактів, які впливають на тривалість і результати виходу з маргінальної ситуації і залежать як від зовнішніх обставин, так і від якостей, соціальних ресурсів особистості чи групи. Так, на думку Е.Стоунквуста, маргінальна людина – важливий, ключовий чинник в контактах культур, у формуванні нового типу особистості і, в кінцевому рахунку – нових структур. Дослідники зазначають, що маргінальний індивід чи група володіє різним змістом з точки зору конструктивних і деструктивних наслідків (від зростання рівня суїцидів і злочинності до активної творчої громадянської реалізації).

Слід відзначити, що в оцінці подолання маргінальності і перспектив соціальної адаптації маргінальних груп з'явилися нові тенденції. Розглядаючи маргінальність в контексті змін соціальної структури українського суспільства, соціологи все частіше виділяють й позитивні аспекти цього феномену [6; 7; 8]. Так, Н.Коваліско вказує, що за умов трансформації традиційного радянського способу життя відбувається послаблення стереотипів та упереджень проти невідомих досі сегментів суспільства, руйнування бар'єрів, що в підсумку сприяє соціальній інтеграції. За такого погляду типовий для України кваліфікаційний хаос можна розглядати як корисний ресурс індивідуального пристосування до перехідного періоду. В цьому процесі розвиваються нові форми життя. Різноманітні види діяльності, що виникають у суспільстві, дають значно більше шансів для здійснення різних життєвих планів. Нове поле діяльності визначає й нові відносини, які вже не детермінуються раз і назавжди встановленими соціальними ролями [7, с.226-227].

Радикальні соціальні зміни, яких зазнає українське суспільство, вимагають для опису та аналізу різноманітних концептуальних підходів і методів. На нашу думку, в пошуках інструментів для пізнання і вирішення проблем трансформації соціальної структури корисне звернення до понять, які мають певну традицію використання і, разом з тим, є достатньо широкими, універсальними, здатними відобразити складність та суперечливість сучасного стану суспільства. Дослідження нових маргінальних груп у межах концепції маргінальності потенційно надає такі можливості.

Висновки. Отже, появу групи «нових маргіналів» можна пов'язати з низкою різноманітних факторів: переходом від планової до ринкової економіки, політичними факторами та особливістю соціальних умов сьогодення. Щодо стратегії трансформації та адаптації «нових маргінальних груп», – вона має ряд особливостей в залежності від типів таких груп. Але, в цілому, на даний момент – це стратегія виживання без надії і опори на державну політику, урядові програми чи соціальну підтримку. Головні ресурси, які можуть сприяти зміні положення та соціальній мобільності таких груп – це професійно-кваліфікаційний рівень та особистісні характеристики. Враховуючи такі ресурси, можна констатувати достатньо хороший потенціал і перспективу розвитку частини представників «нових маргінальних груп».

Література

1. Акопян Н. Маргинальность как одна из основных характеристик трансформирующегося общества / Н.Акопян // 21-й век. – 2005. – №1. – С. 150-165.
2. Балабанова Е.С. Маргинальность в современной России / Е.С.Балабанова, Е.С.Бурлуцкая, А.Я.Демин – М.: МОНФ, 2000. – 208 с.
3. Бевзенко Л. Маргіналізація в перехідному суспільстві. Зв'язок із соціальним успіхом /Л. Бевзенко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2000. – № 3. – С.170-172.

4. Галсанамжилова О.Н. К вопросу о структурной маргинальности в российском обществе / О.Н.Галсанамжилова // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2006. – № 4. – С. 110-123.
5. Голенкова З.Т. Маргинальный слой: феномен социальной стратификации / З.Т.Голенкова // Социологические исследования. – 1996. – № 8. – С. 12-17.
6. Кемалова Л.И. Личность маргинала и возможности ее социализации в условиях транзитивного общества / Л.И. Кемалова, Ю.Д. Парунова. – Симферополь: Таврия, 2010. – 228 с.
7. Коваліско Н.В. Основи соціальної стратифікації: Навчальний посібник / Н.В.Коваліско. – Львів: «Магнолія 2006», 2009. – 328 с.
8. Круглий стіл «Реструктурація особистості в нестабільному суспільстві: зміни життєвого світу, руйнування ідентичностей, маргіналізація» // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2000. – №3. – С.158-195.
9. Кузьменко Т. Соціальна маргінальність як теоретична проблема та реальність українського соціуму / Т.Кузьменко // Гілея. Політичні науки. – 2009. – №18. – С. 278-288.
10. Куценко О. Суспільство нерівних. Класовий аналіз нерівностей в сучасному суспільстві: спроби західної соціології / О.Куценко. – Харків: Видавничий центр Харківського національного університету ім. В.Каразіна, 2000. – 316 с.
11. Лантух А.П. Маргінальна людина в системі координат українського суспільства / А.П. Лантух // 36. праць ХНУ ім. В.Каразіна. – 2002. – №3. – С. 275-278.
12. Муляр В. Маргінальне: зворотній бік явища / В.Муляр // Віче. – 2002. – № 3. – С. 72-75.
13. Оберемко О. Популярність соціально-структурної ідентифікації: ресурс чи компенсація? / О.Оберемко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2006. – №4. – С.94-112.
14. Онікієнко В.В. Маргіналізація населення України / В.В. Онікієнко. – К.: Мінпраці України, 1997. – 191 с.
15. Попова И. Л. Новые маргинальные группы в российском обществе / И.Л.Попова // Социологические исследования. – 1999. – №7. – С. 62-71.
16. Прибыткова И. Мы – не маргиналы, маргиналы – не мы? / И.Прибыткова // Философская и социологическая мысль. – 1995. – № 11-12. – С.70-86.
17. Римашевская Н.М. Бедность и маргинализация населения / Н.М.Римашевская // Социологические исследования. – 2004. – №4. – С. 33-43.
18. Симончук О. Робітничий клас в Україні: тренди рекомпозиції структури / О.Симончук // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2006. – №2. – С.38-65.
19. Стремиллова О.В. Маргинальность как социальное определение / О.В. Стремиллова // Актуальные проблемы современной науки – 2003. – № 5 – С. 128-136.
20. Хмелько В. Макросоціальні зміни в українському суспільстві за роки незалежності / В.Хмелько [Електронний ресурс] / В.Хмелько. – Режим доступу: <http://www.kiis.com.ua/materials/articles/macrosocial%20changes.pdf>
21. Шашмурин В.И. Кто живет в Маргиане? / В.И.Шашмурин // Социологические исследования. – 1997. – № 9. – С. 139-142.

**Svitlana Tsytko
Khrystyna Krislata**

**«New marginal groups» in the social structure of modern Ukrainian society:
theoretical aspects of research**

The article provides a sociological approach to the study of the phenomenon of «new marginal groups». The emergence of which was the result of major changes in social, political and economic life of Ukrainian society after the collapse of the USSR. Also we present the typology of «new marginal groups» and outlines the possibilities for their adaptation to the present day.

Keywords: social structure, marginality, «new marginal groups», «ex-specialists», «new agents».

Надійшла до редакції 17.03.2015 р.